

Procese QED în câmpuri laser intense
tema 41

M. Penția

March 31, 2022

”Verbum sapienti sat est”

Cuprins

1.1	Cuantificarea câmpului electromagnetic (Maxwell)	4
1.1.1	Ecuția de câmp electromagnetic în calibrarea Coulomb . . .	6
1.1.2	Relații de comutare operatori de câmp electromagnetic	9

1.1 Cuantificarea câmpului electromagnetic (Maxwell)

- Cuantificarea câmpului electromagnetic, la fel ca a oricărui câmp clasic, se face prin definirea relațiilor de comutare între operatorii de câmp, aici \hat{A}^μ , și cei de impuls canonic conjugat $\hat{\pi}^\mu$.
- Densitatea de Lagrangian a câmpului electromagnetic liber (cu $j_\mu=0$), scrisă acum cu operatorii de câmp:

$$\mathcal{L} = \frac{1}{4} \hat{F}_{\mu\nu} \hat{F}^{\mu\nu} \quad (1.1)$$

unde operatorul tensor electromagnetic $\hat{F}_{\mu\nu}$ este:

$$\begin{aligned} \hat{F}_{\mu\nu} &= \partial_\mu \hat{A}_\nu - \partial_\nu \hat{A}_\mu \\ \hat{F}^{\mu\nu} &= \partial^\mu \hat{A}^\nu - \partial^\nu \hat{A}^\mu \end{aligned}$$

Expresia explicită $\hat{F}_{\mu\nu} \hat{F}^{\mu\nu}$ este:

$$\begin{aligned} \hat{F}_{\mu\nu} \hat{F}^{\mu\nu} &= 2 \left(\partial_1 \hat{A}_2 - \partial_2 \hat{A}_1 \right)^2 + 2 \left(\partial_2 \hat{A}_3 - \partial_3 \hat{A}_2 \right)^2 + 2 \left(\partial_3 \hat{A}_1 - \partial_1 \hat{A}_3 \right)^2 - \\ &\quad - 2 \left(\partial_0 \hat{A}_1 - \partial_1 \hat{A}_0 \right)^2 - 2 \left(\partial_0 \hat{A}_2 - \partial_2 \hat{A}_0 \right)^2 - 2 \left(\partial_0 \hat{A}_3 - \partial_3 \hat{A}_0 \right)^2 \end{aligned}$$

- Astfel, câmpul de impulsuri, ca derivata Lagrangian-ului în raport cu derivata temporală a câmpului \hat{A}_μ , este:

$$\hat{\pi}^\mu = \frac{\partial \mathcal{L}}{\partial (\partial_0 \hat{A}_\mu)} = \frac{1}{4} \left[-4 \left(\partial_0 \hat{A}_\mu - \partial_\mu \hat{A}_0 \right) \right] = -\hat{F}_{0\mu} = \hat{F}_{\mu 0} \quad (1.2)$$

Câmpul de impulsuri se identifică cu componentele electrice ale câmpului electromagnetic. Într-adevăr, conform

$$\boxed{\begin{aligned} \hat{\pi}^0 &= 0 \\ \hat{\pi}^i &= \hat{E}^i \end{aligned}} \quad (1.3)$$

- Incercăm la început să facem cuantificarea câmpului electromagnetic căutând relațiile de comutare între operatorii de câmp \hat{A}^μ și cei de câmp de impuls canonic conjugat $\hat{\pi}^\mu$, la fel ca în cazul câmpului scalar real.
- Trecerea de la relația de comutare între operatorii din mecanica cuantică $[\hat{x}, \hat{p}] = i\hbar$ la cea între operatorii de câmpuri cuantice (în unități cu $c = \hbar = 1$), ar duce la comutatorii:

$$\left[\hat{A}^\mu(\vec{x}, t), \hat{\pi}^\mu(\vec{y}, t) \right] = i\delta^3(\vec{x} - \vec{y}) \quad (1.4)$$

Dar dacă $\hat{\pi}^0 = 0$, relația de comutare între $\hat{A}^0 \equiv \hat{\phi}$ și valoarea 0 nu poate fi diferită de zero. Această înseamnă și violarea invarianței la transformarea de calibrare.

$$A_\mu \rightarrow A'_\mu = A_\mu + \partial_\mu \chi \quad (1.5)$$

Putem alege în acest caz o calibrare particulară, *Calibrarea Coulomb*, care face alegerea câmpului vectorial \vec{A} ca unul cu oscilații transversale față de direcția de propagare.

$$\nabla \cdot \vec{A} = 0 \quad \text{și} \quad A^0 \equiv \phi = 0 \quad (1.6)$$

- Acum putem încerca să scriem ca de obicei, relațiile de comutare între operatorii de câmp $\hat{A}_i(\vec{x}, t)$ și de impuls canonic $\hat{\pi}^j(\vec{x}', t) \equiv \hat{E}^j(\vec{x}', t)$, luați la același timp,

$$\left[\hat{A}_i(\vec{x}, t), \hat{E}^j(\vec{x}', t) \right] = i \delta_i^j \delta^3(\vec{x} - \vec{x}') \quad (1.7)$$

- Să vedem acum ce devine (1.7), după ce câmpul și coeficienții dezvoltării Fourier au devenit operatori.
- Dacă păstrăm relațiile $\nabla \cdot \vec{A} = 0$ și $\nabla \cdot \vec{E} = 0$ valabile și pentru operatori, și aplicăm operatorul ∇ asupra (1.7), obținem o contradicție:

$$0 = \left[\overbrace{\nabla \cdot \hat{A}(\vec{x}, t)}^{=0}, \overbrace{\nabla \cdot \hat{E}(\vec{x}', t)}^{=0} \right] = i \nabla^2 \delta^3(\vec{x} - \vec{x}') \neq 0$$

- Pentru rezolvarea acestei inadvertențe putem scrie comutatorul (1.7) sub forma:

$$\left[\hat{A}_i(\vec{x}, t), \hat{E}^j(\vec{x}', t) \right] = i \left(\delta_i^j - \frac{\partial_i \partial^j}{\nabla^2} \right) \delta^3(\vec{x} - \vec{x}') \quad (1.8)$$

- Exprimând $\delta^3(\vec{x} - \vec{x}') = \int \frac{d^3 \vec{k}}{(2\pi)^3} e^{i \vec{k} \cdot (\vec{x} - \vec{x}')}$ și efectuând $\partial_i \partial^j$ și ∇ , obținem:

$$\left[\hat{A}_i(\vec{x}, t), \hat{E}^j(\vec{x}', t) \right] = i \int \frac{d^3 \vec{k}}{(2\pi)^3} \left(\delta_i^j - \frac{k_i k^j}{k^2} \right) e^{i \vec{k} \cdot (\vec{x} - \vec{x}')} \quad (1.9)$$

- In concluzie, setul complet de relații de comutare pentru operatorii de câmp electromagnetic cuantic, luați la același timp, va fi,

$$\boxed{\begin{aligned} \left[\hat{A}_i(\vec{x}, t), \hat{A}_j(\vec{x}', t) \right] &= 0 \\ \left[\hat{E}^i(\vec{x}, t), \hat{E}^j(\vec{x}', t) \right] &= 0 \\ \left[\hat{A}_i(\vec{x}, t), \hat{E}_j(\vec{x}', t) \right] &= i \int \frac{d^3 \vec{k}}{(2\pi)^3} \left(\delta_i^j - \frac{k_i k^j}{k^2} \right) e^{i \vec{k} \cdot (\vec{x} - \vec{x}')} \end{aligned}} \quad (1.10)$$

1.1.1 Ecuația de câmp electromagnetic în calibrarea Coulomb

- Ecuația de câmp electromagnetic liber (cu $j^\nu = 0$), în calibrarea Coulomb, este:

$$\partial_\mu F^{\mu\nu} = 0 \quad (1.11)$$

$$\partial_\mu (\partial^\mu A^\nu - \partial^\nu A^\mu) = 0$$

sau

$$\begin{aligned} \partial_\mu (\partial^\mu A^0 - \partial^0 A^\mu) &= 0 & ; & \quad \partial_\mu (\partial^\mu \vec{A} + \nabla A^\mu) = 0 \\ \downarrow & & & \quad \downarrow \\ \partial_\mu \partial^\mu A^0 - \partial_\mu \partial^0 A^\mu &= & & \quad \partial_\mu \partial^\mu \vec{A} + \partial_\mu \nabla A^\mu = \\ = \underbrace{\frac{\partial^2 \phi}{\partial t^2} - \nabla^2 \phi} - \underbrace{\left(\frac{\partial^2 \phi}{\partial t^2} + \frac{\partial}{\partial t} \nabla \cdot \vec{A} \right)} &= 0 & ; & \quad = \underbrace{\frac{\partial^2}{\partial t^2} \vec{A} - \nabla^2 \vec{A}} + \underbrace{\frac{\partial}{\partial t} \nabla \phi + \nabla (\nabla \cdot \vec{A})} = 0 \\ \downarrow & & & \quad \downarrow \\ \underbrace{\nabla^2 \phi}_{=0} + \frac{\partial}{\partial t} \underbrace{\nabla \cdot \vec{A}}_{=0} &= 0 & ; & \quad \frac{\partial^2}{\partial t^2} \vec{A} - \nabla^2 \vec{A} + \frac{\partial}{\partial t} \underbrace{\nabla \phi}_{=0} + \nabla (\underbrace{\nabla \cdot \vec{A}}_{=0}) = 0 \end{aligned}$$

prin calibrarea Coulomb $\longrightarrow \nabla \cdot \vec{A} = 0$ și $\phi = 0$

rămâne $0 = 0$; $\boxed{\frac{\partial^2}{\partial t^2} \vec{A} - \nabla^2 \vec{A} = 0}$ (1.12)

sau ecuația de câmp EM liber se scrie

$$\square \vec{A} = 0 \quad (1.13)$$

- Soluțiile de undă plană acum sunt: $\vec{A} = \vec{\epsilon} e^{-i(\omega t - \vec{k} \cdot \vec{x})}$ (1.14)

- Conform calibrării Coulomb, componentele câmpului sunt normale la direcția de propagare: $\nabla \cdot \vec{A} = \vec{k} \cdot \vec{\epsilon} e^{-i(\omega t - \vec{k} \cdot \vec{x})} = 0$ deci $\vec{k} \cdot \vec{\epsilon} = 0$ (1.15)

- Cu două polarizări lineare transversale independente, ce devin polarizările cuantelor de câmp (fotoni). Acestea se notează cu indicele λ de polarizare: $\vec{\epsilon} \rightarrow \vec{\epsilon}_\lambda$

- De obicei, vectorul polarizare este vector unitar, cu componentele normale reciproc: $\vec{\epsilon}_\lambda \cdot \vec{\epsilon}_{\lambda'} = \delta_{\lambda\lambda'}$

- Soluția generală de câmp electromagnetic este o superpoziție, o dezvoltare Fourier sau o combinație lineară (care se transformă ca un vector 3-dim) de câmpuri de undă plană,

$$\hat{A}_i = \sum_\lambda \int \frac{d^3 \vec{k}}{(2\pi)^3 2\omega} \left(\epsilon_{\lambda i} \hat{a}_\lambda(\vec{k}) e^{-i(\omega t - \vec{k} \cdot \vec{x})} + \epsilon_{\lambda i} \hat{a}_\lambda^\dagger(\vec{k}) e^{i(\omega t - \vec{k} \cdot \vec{x})} \right) \quad (1.16)$$

coeficienții Fourier sunt Hermitic conjugati unul față de celălalt, astfel încât câmpul să fie real.

- Câmpul de impulsuri conjugat canonic (1.2) $\hat{\pi}^i = \partial\mathcal{L}/\partial(\partial_0\hat{A}_i) = \hat{F}_{i0} = \hat{E}^i$ este

$$\begin{aligned}\hat{\pi}^i(x) &= \hat{E}^i = - \underbrace{\nabla\phi}_{=0} - \frac{\partial}{\partial t}A^i = \\ &= \sum_{\lambda} \int \frac{d^3\vec{k}}{(2\pi)^3 2\omega} (-i\omega) \left(\epsilon_{\lambda}^i \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}) e^{-i(\omega t - \vec{k}\cdot\vec{x})} - \epsilon_{\lambda}^i \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(\vec{k}) e^{i(\omega t - \vec{k}\cdot\vec{x})} \right)\end{aligned}\quad (1.17)$$

- Pentru a exprima coeficienții dezvoltării Fourier a câmpului $\hat{A}_i(\vec{x}, t)$ (1.16), vom face întâi proiecția lui pe componentele ortogonale de undă plană:

$$\begin{aligned}\int d^3\vec{x} e^{i(\omega't - \vec{k}'\cdot\vec{x})} \hat{A}_i(\vec{x}, t) &= \\ &= \sum_{\lambda} \int d^3\vec{x} \frac{d^3\vec{k}}{(2\pi)^3 2\omega} \left[\epsilon_{\lambda i} \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}) e^{i(\omega' - \omega)t} e^{-i(\vec{k}' - \vec{k})\cdot\vec{x}} + \right. \\ &\quad \left. + \epsilon_{\lambda i} \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(\vec{k}) e^{i(\omega' + \omega)t} e^{-i(\vec{k}' + \vec{k})\cdot\vec{x}} \right]\end{aligned}$$

Integrarea după $d^3\vec{x}$ ne dă,

$$\int \frac{d^3\vec{x}}{(2\pi)^3} e^{-i(\vec{k}' - \vec{k})\cdot\vec{x}} = \delta^3(\vec{k}' - \vec{k}) \quad \text{și} \quad \int \frac{d^3\vec{x}}{(2\pi)^3} e^{-i(\vec{k}' + \vec{k})\cdot\vec{x}} = \delta^3(\vec{k}' + \vec{k})$$

$$\begin{aligned}\int d^3\vec{x} e^{i(\omega't - \vec{k}'\cdot\vec{x})} \hat{A}_i(\vec{x}, t) &= \text{deoarece } \omega \equiv k_0 = \sqrt{\vec{k}\cdot\vec{k}} \\ &= \sum_{\lambda} \int \frac{d^3\vec{k}}{2\omega} \left[\epsilon_{\lambda i} \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}) e^{i(\omega' - \omega)t} \delta^3(\vec{k}' - \vec{k}) + \right. \\ &\quad \left. + \epsilon_{\lambda i} \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(\vec{k}) e^{i(\omega' + \omega)t} \delta^3(\vec{k}' + \vec{k}) \right] = \\ &= \sum_{\lambda} \frac{1}{2\omega'} \left[\epsilon_{\lambda i} \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}') + \epsilon_{\lambda i} \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(-\vec{k}') e^{i2\omega't} \right]\end{aligned}$$

- Vom face proiecția acum pe componentele $\vec{\epsilon}_{\lambda'}$ ortogonale ale polarizării:

$$\begin{aligned}\int d^3\vec{x} e^{i(\omega't - \vec{k}'\cdot\vec{x})} \vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \hat{A}(\vec{x}, t) &= \\ &= \sum_{\lambda} \frac{1}{2\omega'} \left[\underbrace{\vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \vec{\epsilon}_{\lambda}}_{\delta_{\lambda\lambda'}} \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}') + \underbrace{\vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \vec{\epsilon}_{\lambda}}_{\delta_{\lambda\lambda'}} \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(-\vec{k}') e^{i2\omega't} \right] \\ &= \sum_{\lambda} \frac{1}{2\omega'} \left[\delta_{\lambda\lambda'} \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}') + \delta_{\lambda\lambda'} \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(-\vec{k}') e^{i2\omega't} \right] \\ &= \frac{1}{2\omega'} \left[\hat{a}_{\lambda'}(\vec{k}') + \hat{a}_{\lambda'}^{\dagger}(-\vec{k}') e^{i2\omega't} \right]\end{aligned}$$

Odată ce integralele și sumele au fost efectuate, putem omite semnul prim de la variabile.

In final proiecțiile căutate ale câmpului $\hat{A}(\vec{x}, t)$ sunt:

$$\int d^3\vec{x} e^{i(\omega t - \vec{k}\cdot\vec{x})} \vec{\epsilon}_{\lambda} \cdot \hat{A}(\vec{x}, t) = \frac{1}{2\omega} \left[\hat{a}_{\lambda}(\vec{k}) + \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(-\vec{k}) e^{i2\omega t} \right] \quad (1.18)$$

- Vom trece să calculăm proiecția operatorului câmp de impulsuri $\hat{\pi}^i(\vec{x}, t)$ întâi pe componentele ortogonale de undă plană:

$$\boxed{\int d^3\vec{x} e^{i(\omega't - \vec{k}' \cdot \vec{x})} \hat{\pi}^i(\vec{x}, t)} =$$

$$= \sum_{\lambda} \int d^3\vec{x} \frac{d^3\vec{k}}{(2\pi)^3 2\omega} (-i\omega) \left[\epsilon_{\lambda}^i \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}) e^{i(\omega' - \omega)t} e^{-i(\vec{k}' - \vec{k}) \cdot \vec{x}} \right.$$

$$\left. - \epsilon_{\lambda}^i \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(\vec{k}) e^{i(\omega' + \omega)t} e^{-i(\vec{k}' + \vec{k}) \cdot \vec{x}} \right]$$

Integrarea după $d^3\vec{x}$ ne dă,

$$\int \frac{d^3\vec{x}}{(2\pi)^3} e^{-i(\vec{k}' - \vec{k}) \cdot \vec{x}} = \delta^3(\vec{k}' - \vec{k}) \quad \text{și} \quad \int \frac{d^3\vec{x}}{(2\pi)^3} e^{-i(\vec{k}' + \vec{k}) \cdot \vec{x}} = \delta^3(\vec{k}' + \vec{k})$$

$$\boxed{\int d^3\vec{x} e^{i(\omega't - \vec{k}' \cdot \vec{x})} \hat{\pi}^i(\vec{x}, t)} = \quad \text{deoarece} \quad \omega \equiv k_0 = \sqrt{\vec{k} \cdot \vec{k}}$$

$$= \sum_{\lambda} \int \frac{d^3\vec{k}}{2\omega} (-i\omega) \left[\epsilon_{\lambda}^i \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}) e^{i(\omega' - \omega)t} \delta^3(\vec{k}' - \vec{k}) - \right.$$

$$\left. - \epsilon_{\lambda}^i \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(\vec{k}) e^{i(\omega' + \omega)t} \delta^3(\vec{k}' + \vec{k}) \right] =$$

$$= \sum_{\lambda} -\frac{i}{2} \left[\epsilon_{\lambda}^i \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}') - \epsilon_{\lambda}^i \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(-\vec{k}') e^{i2\omega't} \right]$$

- Vom face proiecția acum și pe componentele $\vec{\epsilon}_{\lambda'}$ ortogonale ale polarizării:

$$\boxed{\int d^3\vec{x} e^{i(\omega't - \vec{k}' \cdot \vec{x})} \vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \hat{\vec{\pi}}(\vec{x}, t)} =$$

$$= \sum_{\lambda} -\frac{i}{2} \left[\underbrace{\vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \vec{\epsilon}_{\lambda}}_{\delta_{\lambda\lambda'}} \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}') - \underbrace{\vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \vec{\epsilon}_{\lambda}}_{\delta_{\lambda\lambda'}} \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(-\vec{k}') e^{i2\omega't} \right]$$

$$= \sum_{\lambda} -\frac{i}{2} \left[\delta_{\lambda\lambda'} \hat{a}_{\lambda}(\vec{k}') - \delta_{\lambda\lambda'} \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(-\vec{k}') e^{i2\omega't} \right]$$

$$= -\frac{i}{2} \left[\hat{a}_{\lambda'}(\vec{k}') - \hat{a}_{\lambda'}^{\dagger}(-\vec{k}') e^{i2\omega't} \right]$$

Odată ce integralele și sumele au fost efectuate, putem omite semnul prim de la variabile. In final proiecțiile căutate ale câmpului $\hat{\vec{\pi}}(\vec{x}, t)$ sunt:

$$\boxed{\int d^3\vec{x} e^{i(\omega t - \vec{k} \cdot \vec{x})} \vec{\epsilon}_{\lambda} \cdot \hat{\vec{\pi}}(\vec{x}, t) = -\frac{i}{2} \left[\hat{a}_{\lambda}(\vec{k}) - \hat{a}_{\lambda}^{\dagger}(-\vec{k}) e^{i2\omega t} \right]} \quad (1.19)$$

- In rezumat, cele două integrale cu proiecțiile câmpurilor $\hat{A}(\vec{x}, t)$ și $\hat{\pi}(\vec{x}, t)$ sunt:

$$\begin{aligned} \int d^3\vec{x} e^{i(\omega t - \vec{k} \cdot \vec{x})} \vec{\epsilon}_\lambda \cdot \hat{A}(\vec{x}, t) &= \frac{1}{2\omega} \left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}) + \hat{a}_\lambda^\dagger(-\vec{k}) e^{i2\omega t} \right] \\ \int d^3\vec{x} e^{i(\omega t - \vec{k} \cdot \vec{x})} \vec{\epsilon}_\lambda \cdot \hat{\pi}(\vec{x}, t) &= -\frac{i}{2} \left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}) - \hat{a}_\lambda^\dagger(-\vec{k}) e^{i2\omega t} \right] \end{aligned} \quad (1.20)$$

- Folosind cele două relații de mai sus (1.20) putem exprima amplitudinile $\hat{a}_\lambda(\vec{k})$ și $\hat{a}_\lambda^\dagger(\vec{k})$ ale dezvoltării Fourier (1.16) a câmpului cuantic electromagnetic $\hat{A}(\vec{x}, t)$,

$$\hat{a}_\lambda(\vec{k}) = \int d^3\vec{x} e^{i(\omega t - \vec{k} \cdot \vec{x})} \left[\omega \vec{\epsilon}_\lambda \cdot \hat{A}(\vec{x}, t) + i \epsilon_\lambda \cdot \hat{\pi}(\vec{x}, t) \right] \quad (1.21)$$

$$\hat{a}_\lambda^\dagger(\vec{k}) = \int d^3\vec{x} e^{-i(\omega t - \vec{k} \cdot \vec{x})} \left[\omega \vec{\epsilon}_\lambda \cdot \hat{A}(\vec{x}, t) - i \vec{\epsilon}_\lambda \cdot \hat{\pi}(\vec{x}, t) \right] \quad (1.22)$$

1.1.2 Relații de comutare operatori de câmp electromagnetic

- Să evaluăm relațiile de comutare $\left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}') \right]$ folosind expresiile amplitudinilor Fourier $\hat{a}_\lambda(\vec{k})$ (1.21) și $\hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}')$ (1.22), prin operatorii de câmp electromagnetic și de impuls canonic conjugat la același timp.

$$\begin{aligned} \left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}') \right] &= \int d^3\vec{x} d^3\vec{x}' e^{i(k \cdot x - k' \cdot x')} \\ &\quad \left[\overbrace{\left(\omega \vec{\epsilon}_\lambda \cdot \hat{A}(\vec{x}, t) + i \vec{\epsilon}_\lambda \cdot \hat{\pi}(\vec{x}, t) \right)}^{\hat{a}_\lambda(\vec{k})} \overbrace{\left(\omega \vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \hat{A}(\vec{x}', t) - i \vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \hat{\pi}(\vec{x}', t) \right)}^{\hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}')} - \right. \\ &\quad \left. - \overbrace{\left(\omega \vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \hat{A}(\vec{x}', t) - i \vec{\epsilon}_{\lambda'} \cdot \hat{\pi}(\vec{x}', t) \right)}^{\hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}')} \overbrace{\left(\omega \vec{\epsilon}_\lambda \cdot \hat{A}(\vec{x}, t) + i \vec{\epsilon}_\lambda \cdot \hat{\pi}(\vec{x}, t) \right)}^{\hat{a}_\lambda(\vec{k})} \right] \end{aligned}$$

unde $k \cdot x = k_\mu x^\mu$ și $t = t'$.

Acum dacă folosim primele două relații de comutare (1.10) (reamintim $\hat{\pi}^i = \hat{E}^i$):

$$\left[\hat{A}_i(\vec{x}, t), \hat{A}_j(\vec{x}', t) \right] = 0 \quad \text{și} \quad \left[\hat{E}^i(\vec{x}, t), \hat{E}^j(\vec{x}', t) \right] = 0$$

obținem relația de comutare:

$$\begin{aligned} \left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}') \right] &= \int d^3\vec{x} d^3\vec{x}' e^{i(k \cdot x - k' \cdot x')} \times \\ &\times i\omega \left(\epsilon_{\lambda i} \epsilon_{\lambda' j} \underbrace{\left[\hat{\pi}^i(\vec{x}, t), \hat{A}_j(\vec{x}', t) \right]} - \epsilon_{\lambda j} \epsilon_{\lambda' i} \underbrace{\left[\hat{A}_j(\vec{x}, t), \hat{\pi}^i(\vec{x}', t) \right]} \right) \end{aligned}$$

Inlocuim comutatorii marcați cu acoladă, cu a treia relație de comutare (1.10.)

$$\begin{aligned} \left[\hat{A}_i(\vec{x}, t), \hat{E}^j(\vec{x}', t) \right] &= i \int \frac{d^3\vec{p}}{(2\pi)^3} \left(\delta_i^j - \frac{p_i p^j}{p^2} \right) e^{i\vec{p} \cdot (\vec{x} - \vec{x}')} \\ \left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}') \right] &= \int d^3\vec{x} d^3\vec{x}' \frac{d^3\vec{p}}{(2\pi)^3} e^{i(k \cdot x - k' \cdot x')} \times \\ &\times \omega \left[\epsilon_{\lambda i} \epsilon_{\lambda' j} \left(\delta_j^i - \frac{p_j p^i}{p^2} \right) e^{i\vec{p} \cdot (\vec{x} - \vec{x}')} + \epsilon_{\lambda j} \epsilon_{\lambda' i} \left(\delta_j^i - \frac{p_j p^i}{p^2} \right) e^{i\vec{p} \cdot (\vec{x} - \vec{x}')} \right] \end{aligned}$$

Tinând cont de transversalitatea componentelor vectorului polarizare

$$\epsilon_{\lambda i} \epsilon_{\lambda' j} = \delta_i^j \delta_{\lambda\lambda'} \quad \text{și} \quad \epsilon_{\lambda j} \epsilon_{\lambda' i} = \delta_j^i \delta_{\lambda\lambda'}$$

$$\left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}') \right] = \int d^3\vec{x} d^3\vec{x}' \frac{d^3\vec{p}}{(2\pi)^3} e^{i(k \cdot x - k' \cdot x')} \left(2\omega \underbrace{\vec{\epsilon}_\lambda \cdot \vec{\epsilon}_{\lambda'}}_{\delta_{\lambda\lambda'}} e^{i\vec{p} \cdot (\vec{x} - \vec{x}')} \right)$$

Tinând cont de transversalitatea componentelor vectorului polarizare $\vec{\epsilon}_\lambda \cdot \vec{\epsilon}_{\lambda'} = \delta_{\lambda\lambda'}$,

$$\begin{aligned} \left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}') \right] &= \int d^3\vec{x} d^3\vec{x}' \frac{d^3\vec{p}}{(2\pi)^3} e^{i(k \cdot x - k' \cdot x')} \left(2\omega \delta_{\lambda\lambda'} \underbrace{e^{i\vec{p} \cdot (\vec{x} - \vec{x}')}} \right) \\ &= \int d^3\vec{x} d^3\vec{x}' e^{i(k \cdot x - k' \cdot x')} 2\omega \delta_{\lambda\lambda'} \delta^3(\vec{x} - \vec{x}') \\ &= \int d^3\vec{x} e^{i(k - k') \cdot x} 2\omega \delta_{\lambda\lambda'} \end{aligned}$$

Final, prin integrarea după $d^3\vec{x}$, comutatorul cautat este:

$$\left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}') \right] = (2\pi)^3 2\omega \delta_{\lambda\lambda'} \delta^3(\vec{k} - \vec{k}') \quad (1.23)$$

- In concluzie, setul complet de comutatori pentru operatorii coeficienți Fourier ai câmpului electromagnetic cuantic, este:

$$\begin{aligned} \left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}(\vec{k}') \right] &= 0 \\ \left[\hat{a}_\lambda^\dagger(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}') \right] &= 0 \\ \left[\hat{a}_\lambda(\vec{k}), \hat{a}_{\lambda'}^\dagger(\vec{k}') \right] &= (2\pi)^3 2\omega \delta_{\lambda\lambda'} \delta^3(\vec{k} - \vec{k}') \end{aligned} \quad (1.24)$$